

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 14 mars 1929 kl. 5 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, II: 204, angående navigationsskolornas överflyttande till skolöverstyrelsen.

I en inom andra kammaren väckt och till andra kammarens första tillfälliga utskott för förberedande behandling hänvisad motion, nr 204, har herr Lithander hemställt,

1:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville förordna, att navigationsskolorna överflyttades till kungl. skolöverstyrelsen;

2:o) att kommerskollegii nuvarande utredning beträffande dessa skolor må upphöra och överlämnas åt skolöverstyrelsen, som erhåller i uppdrag att snarast utarbета förslag till ny organisation för navigationsskolorna i riket;

3:o) att chefen för ecklesiastikdepartementet bemyndigas tillkalla sakkunniga för utredningen;

4:o) att stadgan för ärendenas fördelning mellan departementen förändras i överensstämmelse med ovanstående.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från kommerskollegium och skolöverstyrelsen; och tillåter sig utskottet här att lämna en redogörelse för det huvudsakliga innehållet i de sålunda avgivna yttrandena. Yttranden.

Skolöverstyrelsen har i sitt den 20 februari 1929 dagtecknade utlåtande till en början *dels* behandlat frågan, huruvida en läroanstalt för facklig utbildning bör ledas av en facklig eller av en pedagogisk myndighet, *dels ock* erinrat om de förändringar, som vidtagits i fråga om ledningen av de tekniska elementarskolorna och handelsgymnasierna.

Härefter har skolöverstyrelsen anført bland annat följande:

Vad angår frågan, huruvida det är lämpligt eller olämpligt, att navigationsskolorna stå under inseeende av kommerskollegium, anser sig skolöverstyrelsen icke kunna uttala något omdöme. Skolöverstyrelsen saknar för närvarande bland annat en härför erforderlig närmare kännedom om dessa skolors arbetssätt och inre förhållanden. Men skolöverstyrelsens erfarenhet i fråga

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 13 saml. 1 avd. 4 häft. (Nr 4.)

om undervisningen i de tekniska skolorna, vilka före skolöverstyrelsens tillkomst väsentligen voro i avsaknad av pedagogisk hjälp, giver vid handen, att mycket kan vara att vinna genom den centrala ledningens påverkan i avseende å undervisningens ändamålsenliga bedrivande. Klart är emellertid, att en dylik påverkan för att bliva fullt gagnelig måste förutsätta insikter och erfarenhet icke blott i det rent pedagogiska utan så vitt möjligt även inom de arbetsområden, för vilka undervisningen avser att utbilda. I sistnämnda avseende äger skolöverstyrelsen med dess nuvarande sammansättning icke erforderlig kompetens. Denna brist skulle visserligen kunna avhjälpas därigenom, att skolöverstyrelsen finge anlita lämpliga sakkunniga till hjälp vid inspektion och behandling av fackliga spörsmål rörande skolornas undervisning samt såsom examensombud vid vissa föreskrivna examensprövningar. Men på liknande sätt skulle man möjligen kunna tänka sig, att kommerskollegium finge anlita särskild hjälp i avseende å den pedagogiska sidan av skolornas verksamhet. Vilket som i sådant avseende skulle vara lämpligast tilltror sig skolöverstyrelsen icke att avgöra.

Emellertid finner skolöverstyrelsen påtagligt, att en stor del av undervisningen i navigationsskolorna är av alldeles samma art som den, vilken meddelas i vissa av de tekniska skolorna, och att för den skull en viss samverkan mellan de båda slagen av läroanstalter skulle kunna vara till gagn. Detta gäller särskilt, där skolorna äro belägna i samma stad, såsom i Malmö och Härnösand, där de tekniska läroverken förfoga öfver goda maskintekniska laboratorier, vilka helt visst skulle kunna med fördel anlitas även för den maskintekniska undervisningen i navigationsskolorna. Sannolikt skulle också åtskilliga fördelar kunna vinnas för såväl de tekniska läroverken som för navigationsskolorna genom lämpligt samarbete beträffande användningen av skolornas lärarkrafter, liksom det väl även kunde bliva till fördel för lärarna, om enhetligheten i fråga om skolornas centrala ledning kunde i lämplig utsträckning medföra någon enhetlighet även angående lärarnas arbets- och anställningsförhållanden samt därmed sammanhängande befordringsmöjligheter m. m.

Av det sagda torde framgå, att skolöverstyrelsen finner åtskilligt, som talar för den av motionären framförda tanken på navigationsskolornas överflyttning till skolöverstyrelsens förvaltning och att detta under vissa förutsättningar icke skulle möta något hinder ur skolöverstyrelsens synpunkt. Någon annan utökning av skolöverstyrelsens arbetskrafter än genom det för vissa uppgifter nödvändiga, här ovan omnämnda anlitaandet av särskilda sakkunniga, anser skolöverstyrelsen icke under nuvarande förhållanden bliva behöfvig. Men å andra sidan torde goda skäl kunna anföras även för skolornas bibehållande under kommerskollegium. Skolöverstyrelsen anser alltså, att frågan är väl förtjänt av att tagas i närmare öfvervägande, men att den icke torde kunna fullt bedömas utan en mera ingående utredning.

Kommerskollegium har i ärendet inhämtat yttranden från direktionerna för navigationsskolorna samt Sveriges allmänna sjöfartsförening, Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, Stockholms rederiförening, Sveriges fartygsbefäls förening och Svenska maskinbefälsförbundet.

Direktionerna för navigationsskolorna i Stockholm, Göteborg och Kalmar hava avstyrkt bifall till motionen, under det att *direktionerna för navigations-skolorna i Malmö och Härnösand* under vissa förutsättningar tillstyrkt den i motionen föreslagna överflyttningen av ledningen för skolorna.

Sveriges redareförening har för sin del bestämt avstyrkt, att i anledning av förevarande motion särskild åtgärd nu bleve vidtagen.

Sveriges allmänna sjöfartsförening, Stockholms rederiförening och Sveriges fartygsbefälsförening hava i ett gemensamt yttrande bestämt avstyrkt, att i anledning av förevarande motion särskild åtgärd nu bleve vidtagen. Föreningarna hava därvid bland annat anfört: Så mycket torde redan nu bestämt kunna sägas ifrån, att i varje fall en överflyttning av skolornas navigationsavdelningar till skolöverstyrelsen icke lämpligen kunde ifrågakomma. Ledningen därav borde under alla förhållanden alltjämt vara förlagd till statens centrala sjöfartsorgan, kommerskollegium, som måste förutsättas äga en ingående förtrogenhet med sjöfartens speciella intressen och behov. Frågan, huruvida eller i vad mån jämväl maskinbefälsutbildningen fortfarande borde bedrivas vid nämnda skolor eller eventuellt — med hänsyn till maskinteknikens utveckling och därmed sammanhängande krav på ökad tillgång till laboratoriemateriel m. m. — ur kostnadssynpunkt eller eljest av praktiska skäl lämpligen kunde förläggas till undervisningsanstalt med bättre tillgång till dylika resurser, syntes däremot böra närmare undersökas.

Svenska maskinbefälsförbundet har ansett det önskvärt, att en allsidig utredning gjordes om vilken myndighet som kunde vara den lämpligaste överstyrelsen för navigationsskolorna, varvid utredningen borde omfatta kommerskollegium, skolöverstyrelsen och socialstyrelsen, samt att motionen icke borde föranleda till annan åtgärd. Förbundet har vidare framhållit, att navigationsskolornas förläggning till den ena eller andra överstyrelsen icke torde i så hög grad inverka på dessa skolors inre organisation, att det funnes anledning att avbryta den nu snart slutförda utredningen angående deras omorganisation. Det torde knappast vara lämpligt att låta skolöverstyrelsen, som nu saknade erfarenhet på detta område, genomföra en omorganisation av navigationsskolorna. Det torde därför vara lämpligast att låta kommerskollegium genomföra omorganisationen utan onödigt dröjsmål.

Sveriges segelfartygsförening har hemställt, att kommerskollegium måtte bestämt frånråda bifall till motionen.

För egen del har *kommerskollegium* i sitt den 8 mars 1929 dagtecknade yttrande till en början lämnat en redogörelse för de skäl, vilka föranlett den nuvarande förläggningen av navigationsskolornas ledning, och därvid erinrat, att nämnda skolor intill år 1877 stått under kollegii ledning.

Vid nämnda tid hade kollegii funktioner i detta hänseende överflyttats till förvaltningen för sjöärenden, vilken myndighet kort därefter ombildats till marinförvaltningen. I navigationsskolekommitténs den 30 oktober 1906 avgivna betänkande hade emellertid ifrågasatts en återgång till de före år 1877 rådande förhållandena. Frågan om ledningen för navigationsskolorna hade sedermera blivit förelagd 1919 års riksdag till slutlig prövning. I anförandet till statsrådsprotokollet vid framläggandet av propositionen i ärendet hade dåvarande departementschefen, statsrådet Thorsson, i ifrågavarande hänseende anfört, att överflyttningen till kollegium av navigationsskoleärendena syntes honom ägnad att medföra påtagliga fördelar såväl för behandlingen av dessa ärenden som ock för fullgörande av vissa andra kollegium åliggande uppgifter såsom centralorgan för sjöfarten.

Den föreslagna överflyttningen av navigationsskolornas ledning blev av riksdagen beslutad, och hade kollegium alltså med ingången av år 1920 övertagit funktionen som nämnda skolors överstyrelse.

Härefter övergår så kommerskollegium till att redogöra för nu pågående utredningar rörande navigationsskolorna och framhåller därvid till en början, att kollegium redan året efter skolornas överflyttning till kollegium igångsatt undersökning beträffande åtskilliga av kollegium i dess yttrande närmare angivna frågor. Vid den företagna utredningen hade kommit till uttryck vitt skilda åsikter, vilket i viss mån försvårat utarbetandet av slutligt förslag. Den likväl alltjämt fullföljda utredningen hade efter hand kommit att i själva verket omfatta praktiskt taget samtliga med undervisningen vid navigationsskolorna sammanhängande frågor.

Härutinnan har kollegium till en början erinrat om att riksdagen i skrivelse den 19 maj 1926, nr 234, anhållit, att Kungl. Maj:t ville verkställa en allsidig utredning av frågan, huru befälsutbildningen för den svenska handelsflottan kunde lämpligen ordnas, och vidtaga de åtgärder, som med anledning av denna utredning kunde visa sig erforderliga. I anslutning härtil hade Kungl. Maj:t genom brev den 19 november 1926 uppdragit åt kollegium att verkställa ifrågavarande utredning. Den sålunda anbefallda utredningen, som avsåge utbildningen av däcksbefälet för den svenska handelsflottan, påginge för närvarande.

Beträffande vidare undervisningen vid navigationsskolornas maskinistavdelningar hade utav särskilda av kollegium tillkallade sakkunniga betänkande avlämnats den 5 mars 1929. Detta betänkande innefattade utredning och förslag i den förevarande frågan i hela dess vidd och avsåge sålunda, förutom den i nu förevarande sammanhang särskilt aktuella frågan om maskinbefälsutbildningens förläggning i förvaltningshänseende, frågorna rörande skolornas organisation, med särskilt sikte på maskinistavdelningarna, maskinistklassernas antal och fördelning till olika skolor, inträdesfordringar m. m.

Slutligen hade en sakkunnig tillkallats för att tillsvidare biträda kollegium vid handläggningen av ärende rörande revision av navigationsskolereglementet.

Kommerskollegium slutar med att uttala, att kollegium hyste förhoppning att kunna efter slutlig beredning av samtliga de spörsmål, som med den förestående omorganisationen av förevarande undervisning ägde samband, framlägga förslag i ett sammanhang vid sådan tidpunkt, att de frågor, som borde föreläggas riksdagen, skulle kunna komma under omprövning vid nästkommande riksdag.

Vidare framhåller kommerskollegium — som tillbakavisar det av motionären gjorda påståendet, att navigationsskolväsendet under tiden för kollegiets ledning därav skulle hava "stelnat i formerna" — att navigationsskolundervisningen inom kollegium är företrädd av en särskild avdelning inom sjöfartsbyrån under navigationsskolinspektörens närmaste ledning.

Härefter övergår så kollegium på ett bedömande av här förevarande spörsmål ur mera allmänna synpunkter och har i sådant hänseende till en början framhållit, att ingen av de undervisningsanstalter, som vore underställda skolöverstyrelsen, torde hava någon motsvarighet till undervisningen vid navigationsskolornas *navigationsavdelningar* med dessas utomordentligt speciella inriktning.

Beträffande *maskinistavdelningarna* ställde sig förhållandena något annorlunda så tillvida som viss motsvarighet till undervisningen å dessa avdelningar förefunnes vid de tekniska läroanstalterna, särskilt maskinfackskolorna. Hur utomordentligt starkt yrkesbetonad för ett visst *enda* mål utbildningen vid navigationsskolas maskinistavdelning vore i jämförelse med utbildningen exempelvis vid maskinfackskola, framginge emellertid av jämförelse mellan

antalet undervisningstimmar i den blivande maskinistens huvudämne, maskinlära (maskinritning icke inberäknad). Vid navigationsskolas maskinistavdelningar sysselsattes eleverna i 1:a och 2:a maskinistklasserna i nämnda ämne för närvarande under sammanlagt omkring 850 timmar, under det att motsvarande antal timmar i samma ämne i maskinfackskola utgjorde sammanlagt allenast omkring 250. I annat sammanhang framhåller vidare kommerskollegium, att det vid maskinistavdelningarna icke vore fråga om egentlig ungdomsundervisning över huvud taget. Under läsåret 1928—1929 hade således elevernas medelålder varit för 2:a maskinistklasserna 26,1 år och för 1:a maskinistklasserna 29,8 år.* Å andra sidan var, påpekar kollegium, under läsåret 1927—1928 medelåldern för eleverna vid maskinfackskolorna i Malmö och Eskilstuna i 1:a årsklassen 21,0 år och i 2:a årsklassen 21,5 år.

Med hänsyn till nu antydda förhållanden funne kollegium för sin del det vara i och för sig naturligt, att undervisningen på förevarande område ledes av den myndighet, som på grund av sin ämbetsverksamhet i övrigt måste förutsättas sitta inne med den speciella sakkunskap, som krävdes för bedömande av dithörande specialfråga.

Förutsättningen för ett tillfredsställande resultat av en anordning sådan som den nyss antydda vore givetvis, att vederbörande myndighet hade tillgång till den pedagogiska erfarenhet, varförutom ett nöjaktigt ordnande av skolverksamhet icke låte sig genomföras. Det vore vid beaktande av denna synpunkt av vikt att uppmärksamma, hurusom kollegium i själva verket därutinnan vore utrustat på ett, såvitt kollegium kunnat finna, fullt nöjaktigt sätt.

Kollegium hade tillika särskilt på senare tid vidtagit åtgärder för att i ökad omfattning i sin förevarande ämbetsverksamhet tillgodogöra sig den pedagogiska sakkunskap och erfarenhet, som förefunnes inom skolornas lärarpersonal. Detta hade skett särskilt genom inrättande av vissa lärarkonferenser.

Ur rent skolteknisk eller pedagogisk synpunkt förelågo sålunda enligt kollegii mening över huvud taget ej heller, rent självständigt sett, något verkligt behov av den ökade pedagogiska betoning av skolornas administration, som ett överflyttande av ledningen till skolöverstyrelsen skulle kunna anses innebära.

Den inom sjöfartskretsar förekommande tanken på en eventuell överflyttning till skolöverstyrelsen av navigationsskolorna avsåge allenast dessas maskinistavdelningar och hänförde sig därvid till väsentligen andra skäl än de rent pedagogiska, nämligen till sådana av rent praktisk natur, som avsåge hänsynen till maskinteknikens utveckling och därmed sammanhängande krav på ökad laboriemateriel m. m. I sådant avseende har kommerskollegium påpekat följande uttalande av förenämnda sakkunniga för maskinistutbildningen i deras den 5 mars 1929 avgivna betänkande: "De sakkunniga — — — vilja — — — redan nu framhålla det absoluta behovet av maskinlaboratorier i skolor, där utbildning av 1:e maskinistelever avses att äga rum. Men då — — — i Stockholm och Göteborg, varest sådan utbildning nödvändigtvis måste äga rum, inga lämpliga tekniska läroanstalter finnas, som kunna mottaga de nuvarande maskinistklasserna, måste i alla fall maskinlaboratorier anskaffas för maskinbefälsutbildningen i dessa städer. Man kan nämligen knappast förutsätta, att maskinlaboratorierna vid exempelvis tekniska högskolan i Stockholm eller vid Chalmers tekniska institut i Göteborg skola få disponeras för maskinistelevernas behov. Ej heller skulle ett sådant förfaringssätt vara lämpligt. I Malmö och Härnösand, där tekniska läroverk

med maskinlaboratorier finnas, är emellertid behovet av sådana för maskinist-eleverna ej så stort, därest 1:a maskinistklasserna vid navigationsskolorna i dessa städer komma att indragas. — — — Förhållandet är således, att i Stockholm och Göteborg behövas maskinlaboratorier men finnas inga tekniska läroverk, under det att i Malmö och Härnösand finnas tekniska läroverk men behövas inga maskinlaboratorier i större utsträckning." Härtill fogar kommerskollegium att, även om maskinistavdelningen i Malmö skulle komma att fortfarande förse med, förutom en 2:a maskinistklass, jämväl 1:a maskinistklass eller motsvarande avdelning i Härnösand skulle helt eller delvis bibehållas, det i själva verket förhölle sig så, att något hinder uppgåves icke föreligga att för navigationsskolornas del begagna de därstädes förlagda tekniska läroanstalternas maskinlaboratorieutrustning, oaktat de skilda undervisningsanstalterna icke organisatoriskt anknutits till varandra.

Kommerskollegium fäster vidare uppmärksamheten på *dels* att något hinder för samarbete beträffande lärarkrafternas användning även under skolornas (de tekniska läroverkens och navigationsskolornas) förläggning under olika myndigheters ledning så mycket mindre behövde föreligga, som det redan nu i viss utsträckning förekomme såväl att lärare vid under skolöverstyrelsen lydande läroanstalt även tjänstgjorde vid navigationsskola som omvänt att lärare vid navigationsskola även fullgjorde tjänstgöring vid läroanstalt av försträmda art, *dels ock* att kollegium icke kunde finna hinder för att även under skild ledning för läroanstalterna enhetlighet beträffande lärarnas arbets- och anställningsförhållanden skulle kunna eftersträvas och vinnas.

Kommerskollegium framhåller slutligen, att kollegium icke kunde finna lämpligt, att det nu företogs någon ändring beträffande navigationsskolornas förläggning i förvaltningshänseende. Redan den omständigheten, att frågan om skolornas förläggning så jämförelsevis nyligen som år 1919 efter långvariga och ingående utredningar varit föremål för statsmakternas överväganden och beslut, borde enligt kollegii mening medföra, att endast mycket starka och välgrundade skäl skulle kunna föranleda till att över huvud taget på allvar upptaga denna fråga till förnyat övervägande ur de av motionären närmast avsedda, speciellt skoltekniska synpunkterna. Kollegium påpekar i detta sammanhang tillika, att beslutet om skolornas *nuvarande* förläggning ägde rum *året efter* beslutet om yrkesundervisningens överflyttning i förvaltningshänseende från kollegium till skolöverstyrelsen.

Under återopande av vad sålunda anförts och även med hänsyn till att ett bifall till motionärens hemställan i ärendet icke skulle kunna undgå att högst väsentligt ytterligare framskjuta tidpunkten för genomförande i ett sammanhang av erforderliga reformer inom området för navigationsskolornas verksamhet, hemställer kommerskollegium till slut, att den förevarande motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Kungl. Maj:ts proposition 161/1929. Utskottet tillåter sig erinra, att i den till riksdagen den 25 februari 1929 avlåtna propositionen, nr 161, angående anslag för budgetåret 1929—1930 till kommerskollegium samt de under kollegium lydande myndigheter och kårer m. m. jämväl frågan om navigationsskolorna upptagits till behandling. Vid sin anmälan inför Kungl. Maj:t av ifrågavarande ärende har föredragande departementschefen anfört bland annat följande (prop. sid. 137):

"Såsom den lämnade redogörelsen utvisar, är den för ett par år sedan väckta frågan om förändringar i navigationsskolornas organisation beroende av resultatet av den utav riksdagen begärda, ännu icke slutförda utredningen

rörande ordnandet av utbildningen av befäl för den svenska handelsflottan. Utöver de av 1926 års besparingssakkunniga omförmälda åtgärder och utredningsarbeten, som hittills utförts å hithörande område, må erinras om den utredning, som inom kommerskollegium med biträde av tvenne sakkunniga för närvarande pågår rörande utbildningen av *dücksbefälet* för den svenska handelsflottan, vilket sakkunniguppdrag beräknas vara slutfört före den 1 oktober 1929. Med hänsyn till det läge, vari spörsmålet om undervisningen vid navigationsskolorna och andra därmed sammanhängande frågor alltså för närvarande befinner sig, lärer dessa skolors nuvarande organisation böra förbliva gällande även under nästkommande budgetår."

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår, har frågan om navigations- skolornas förläggning under kommerskollegium avgjorts först så jämförelsevis nyligen som år 1919 efter långvariga och ingående utredningar. Härav torde, vilket även av kommerskollegium framhållits, böra följa, att endast mycket starka och välgrundade skäl böra föranleda ett förnyat upptagande redan nu av denna fråga.

Utskottet.

Härtill kommer vidare, att sedan flera år tillbaka pågått och i viss utsträckning fortfarande pågå utredningar beträffande de olika med undervisningen vid navigationsskolorna sammanhängande frågorna. Kommerskollegium har beträffande dessa utredningsarbeten uttalat, att kollegium hyste förhoppning att kunna efter slutlig beredning av samtliga de spörsmål, som med den förestående omorganisationen av förevarande undervisning ägde samband, framlägga förslag i ett sammanhang vid sådan tidpunkt, att de frågor, som borde föreläggas riksdagen, skulle kunna komma under omprövning vid nästkommande riksdag. Vid sådant förhållande har det synts utskottet, som om ett bifall till den nu väckta motionen skulle vara att föregripa en pågående utredning av en fråga, som i allt fall torde komma att i ett större sammanhang föreläggas riksdagen till prövning redan nästa år. Utskottet förutsätter emellertid, att vid denna utredning frågan om maskinistutbildningens förläggning tages under omprövning.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att förevarande motion, II: 204, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 mars 1929.

På utskottets vägnar:

GUST. MOESSON.

Närvarande vid ärendets slutbehandling i utskottet: herrar *Mosesson, Ljung, Mogård, Persson i Grytterud, Mårtensson, Weijne, Lundström, Bergström* i Hälsingborg, *Johansson i Bro* och *Eriksson i Toftered*.